

kasidesi ve onun ölümü dolayısıyla mersiyesiyle Kanûnî'yi İnan seferine teşvik eden bir kasidesi vardır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Şükrî-i Bitlisî, *Selîmnâme*, TSMK, Hazine, nr. 1597-1598; Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, vr. 249<sup>a</sup>-250<sup>a</sup>; Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 325; *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 233-235; Kinalızâde, *Tezkire*, I, 519; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1237; *Sicill-i Osmani*, III, 155; *Osmanlı Müellifleri*, III, 72; *Levend, Gazavatnâmeler*, s. 22-24; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 210; Babinger (Üçök), s. 58-59; Zeynep Tarım Ertuğ, *Onaltıncı Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, Ankara 1999, s. 92-93, 153; Abdülkadir Özcan, "Historiography in the Reign Suleyman the Magnificent", *The Magnificent Ottoman Empire in the Reign of Suleyman the Magnificent* (ed. Tülay Duran), İstanbul 1988, II, 180-181; Mustafa Argunşah, "Şükrî-i Bitlisî, Selim-nâmesi ve Eserin Dili", *TDA*, sy. 55 (1988), s. 51-72; a.m.f., "Bitlisli Şükrî'nin Yavuz Sultan Selim Mersiyesi", *EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 5, Kayseri 1994, s. 211-218; H. Jansky, "Die Chronik des Ibn Tulun als Geschichtquelle über den Feldzug Sultan Selim's I, Gegen die Mamluken", *Isl.*, XVIII (1929), s. 24-33; A. Leopold Steidl, "Die Wiener Handschrift des Selimî-nâme, von Şükrî", *WZKM*, sy. 49 (1942), s. 180-233; Şehabeddin Tekindağ, "Selim-nâmeler", *TED*, sy. 1 (1970), s. 215-216; Ahmet Uğur, "Şükrî-i Bitlisî ve Selim-nâmesi", *AÜİFD*, sy. 25 (1981), s. 325-347; İsmail E. Erünsal, "Kanunî Sultan Süleyman Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri", *Osm.Ar.*, IV (1984), s. 9.



ABDÜLKADİR ÖZCAN

### ŞÜKRÎ FAYSAL

(شكري فيصل)

Şükrî b. Ömer b. Faysal ed-Dimaşkî  
(1918-1985)

Arap dili ve edebiyatı âlimi,  
araştırmacı ve yazar.

Dimaşk'ta Humus asıllı yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Dimaşk hadis ve fıkıh âlimlerinden dayısı Mahmûd Yâsîn'in evinde yetim olarak büyüdü. İlk eğitimini dayısının kurup yönettiği bir okulda aldı. Lise öğreniminden sonra girdiği Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden 1942'de mezun oldu. Ardından Dimaşk'a döndü; bir yandan lise-lerde Arap dili ve edebiyatı öğretmenliği yaparken diğer yandan Suriye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin derslerine devam etti ve 1946 yılında burayı da bitirdi. Bu arada Maarif Bakanı Sâti' el-Husrî'ye modern eğitim programlarının hazırlanmasında yardım etti. "Tekâfirü Sâti' el-Husrî" diye bilinen bu programlara uygun biçimde Haldûn el-Kinânî ve Enver Attâr ile

birlikte *ez-Zâd mine'l-edebî'l-ʿArabî, el-Fünûnü'l-edebîyye, en-Nuşûşü'l-edebîyye* gibi ders kitapları hazırladı.

1946'da öğretim görevlisi olarak girdiği Dimaşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kendisini lisans üstü öğrenimi görmesi için Kahire Üniversitesi'ne gönderdi. Şükrî Faysal burada bir taraftan ilmi çalışmalarını yürütürken diğer taraftan Arap Birliği Kültür İşleri Müdürlüğü'nde kültür ataşesi olarak çalıştı; idare başkanı Ahmed Emîn'e Arap eğitim-kültür ve ilimler organizasyonunun hazırlanmasında yardım etti. Bu organizasyon eğitim ve kültür müzesinin kurulmasını, ayrıca tercüme projeleri ve kültürel kongrelerin düzenlenmesi işini gerçekleştirdi. Şükrî Faysal, 1948'de Emîn el-Hûlî'nin yönetiminde *Menâhicü'd-dirâseti'l-edebîyye: ʿArz ve naqd ve iktirâh* başlıklı yüksek lisans tezini bitirdi. 1949 yılında Arap Lehçeleri Enstitüsü'nün Doğu Dilleri Bölümü'nden diploma aldı. 1951'de yine Hûlî'nin yönetiminde *el-Müctemaʿâtü'l-İslâmiyye fi'l-ğarni'levveli'l-hicri: Neşʿetühâ muqavvimâtühâ teʿavvuruhe'l-luğavi ve'l-edebî* başlıklı asıl doktora teziyle *Hareketü'l-fethi'l-İslâmî fi'l-ğarni'levvel: Dirâse temhîdiyye li-neşʿeti'l-müctemaʿâti'l-İslâmiyye* isimli ek doktora tezini tamamladı.

Kahire'den Dimaşk'a dönünce kısa bir süre Tâlim ve Terbiye Kurulu üyesi olarak eğitim programlarının hazırlanması ve ders kitaplarının kontrolü görevini yürüttü. Bir taraftan da eş-Şübbânü'l-müslimûn, el-İhvânü'l-müslimûn ve en-Nâdi'l-Arabî gibi derneklerle ve bazı kültür faaliyetleriyle ilgilendi. 1952 yılı sonunda Dimaşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde eski Arap edebiyatı doçentliğine tayin edildi. Aynı yıl klasik şiir ve kriterleri üzerine önemli bir girişle birlikte Ebû Ali el-Merzûkî'nin *Şerhu Divânî'l-Hamâse li-Ebî Temmân* adlı eserine yazdığı şiir teorisi ve eleştirisi-ne ilişkin özgün girişi *Muqaddimetü'l-Merzûkî* adıyla yeniden yayımladı. 1956'da Dimaşk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde profesör oldu ve üniversite tarafından 1956-1957 öğretim yılında Almanya'ya gönderildi. Almanya'da bir yandan Almanca'sını geliştirmeye çalışırken diğer yandan Tübingen, Marburg ve Berlin üniversitelerinin kütüphanelerinde Arapça yazmaları inceledi ve Dimaşk Arap Dil Kurumu kütüphanesi için bazı yazmalar seçti. 1957-1984 yılları arasında çeşitli ülkelerde düzenlenen edebiyat kongrelerinde tebliğler sundu. Dimaşk Arap Dil Kurumu'nu

temsilen, 1975'te Bağdat'ta düzenlenen Arapça yazmaları koruma ve onlardan yararlanmayı kolaylaştırma komisyonu ile Arapça Yazmalar Enstitüsü tarafından bas-tırılan (Küveyt 1985) Arapça yazmaların tahkik esasları ve yöntemleriyle ilgili çalışmaya iştirak etti. Adnân Hatîb ile Vehbe ez-Zühaylî'nin de yer aldığı İslâm'da insan hakları vesikası projesinin hazırlanmasına katıldı ve kaleme alınan 125 maddelik bildirme yayımlandı (*Mecelletü'l-İhyâ*, Rabat 1983). Şükrî Faysal, hayatının son yıllarında Medine İslâm Üniversitesi İlmî Araştırmalar Merkezi müdürlüğü, Edebiyat ve Edebî Tenkit Şubesi başkanlığı görevlerinde bulundu. 1985 yılında İsviçre'nin Cenova şehrinde geçirdiği kalp ameliyatının ardından öldü, vasiyeti üzerine cenazesi Medine'ye götürülerek Cennetü'l-Bakî'a defnedildi (10 Eylül 1985).

Şükrî Faysal, lise öğrencilik yıllarında Araplar'ın tek yönetim altında birleşmesini savunan Usbetü'l-ameli'l-kavmî adlı siyasî partiye ilgi duymuş, bu partinin Dimaşk'ta 1938'de kurduğu *el-ʿAmelü'l-ğavmî* isimli gazetede takma adla siyasal ve sosyal içerikli yazılar kaleme almış, aynı doğrultudaki el-İttihâdü'l-kavmî partisiyle de ilgilenmiş ve onun *ed-Daʿvetü'l-ğavmiyye* adlı gazetesinde siyasal yazılar yazmıştır. 1954'te Dimaşk milletvekili olmak için katıldığı seçimde kazanamamış, ancak 1958 yılında Mısır ile Suriye birleşince Dimaşk'tan milletvekili seçilerek Kahire'deki parlamentoya girmiştir. 1961'de Dimaşk Arap Dil Kurumu (Mecmau'l-luğati'l-Arabîyye) üyesi olan ve 1972'de kurumun genel sekreterliğine seçilen Şükrî Faysal birçok yazmanın yayımlanmasını sağlamıştır. Kahire, Bağdat, Ürdün Arap dil kurumları, Hindistan İlim Akademisi, Melik Faysal Müessesesi ve Suriye Arap Yazarları Birliği üyeliklerinde bulunmuştur.

**Eserleri. A) Telifleri. 1. Menâhicü'd-dirâseti'l-edebîyye: ʿArz ve naqd ve iktirâh** (yüksek lisans tezi, Kahire 1952; Dimaşk 1965). **2. el-Müctemaʿâtü'l-İslâmiyye fi'l-ğarni'levveli'l-hicri: Neşʿetühâ muqavvimâtühâ teʿavvuruhe'l-luğavi ve'l-edebî** (asıl doktora tezi, Kahire 1952; Beyrut 1966 [2. bs.], Beyrut 1981 [5. bs.]). **3. Hareketü'l-fethi'l-İslâmî fi'l-ğarni'levvel: Dirâse temhîdiyye li-neşʿeti'l-müctemaʿâti'l-İslâmiyye** (ek doktora tezi, Kahire 1952, 1982 [6. bs.]). **4. Teʿavvuru'l-ğazel beyne'l-Câhiliyye ve'l-İslâm min İmri'ilkays ilâ İbn Ebî Rebiʿa** (Dimaşk 1959, 1964, 1965 → [4. bs.], 1986 [6. bs.]). **5. eş-Şihâfetü'l-edebîyye**

ve *cihetün cedide fi dirâseti'l-edebi'l-'Arabiyyi'l-mu'âşır ve târihih* (Kahire 1960). **6.** *el-Edeb ve'l-ğazvü'l-fikrî* (Bağdat 1965). **7.** *Kütübün ve mü'ellifün: Tâhâ Hüseyin* (Beirut 1980). Eserde Tâhâ Hüseyin'in, yazdığı yirmi beş mukaddime bağlamında edebî tenkide dair görüşleri incelenmiştir. **8.** *el-Hareketü'l-luğaviyye fi'l-vaṭani'l-'Arabi hîlâle hamsîne 'âmen 1918-1975: Edilletün bi-kütübihâ ve eb-ḥâşihâ ve dirâsâtihâ* (Dimaşk 1992).

**B) Neşirleri.** **1.** *Muḥaddimetü'l-Merzûki fi şerhihî li-Hamâseti Ebî Temmâm* (Dimaşk 1952). Eser daha önce bir dergide yayımlanmıştır (MMLADm., XXXVII [1371/1952], s. 75-103). **2.** *İmâdüddin el-İsfahânî, Ḥarîdetü'l-kaşr ve cerîdetü'l-'aşr* (Şam şairleri kısmı: I-III, Dimaşk 1375-1383/1955-1964; bu kısmın baş tarafı, Dimaşk 1388/1968). **3.** *Ebü'l-'Atâhiye: Eş'âruhü ve aḥbâruh* (İbn Abdülber en-Nemerî'nin derlediği divanı, Dimaşk 1960, 1964, 1965, 1968). **4.** *Nâbîga ez-Zübânî, Dîvân* (İbnü's-Sikkîr rivayeti, Beyrut 1388/1968). **5.** *İbn Asâkir, Târîhu Medîneti Dimaşk* (II, Dimaşk 1977; III, Dimaşk 1981 [Sekîne eş-Şehâbî ve Mutâ' et-Tarabîşî ile birlikte]; V, Dimaşk 1982 [Riyâd Abdülhamîd Murâd – Rûhiyye en-Nehhâs ile birlikte]). **6.** *Safedî, el-Vâfi bi'l-vefeyât* (XI, Wiesbaden 1981).

Şükrî Faysal'ın diğer eserleri de şunlardır: *'Avâ'îk fi tarîki't-ta'rib*, *Müşkiletü'l-luğati'l-'Arabiyye fi'l-edebi'l-mu'âşır*, *el-Luğatü'l-'Arabiyye hîlâle rubu'ı karn fi meyâdini't-te'allüm ve't-ta'lim*, *Mevkî'u'n-Nedve min hareketi't-ta'rib*, *Ta'ribü't-ta'limi'l-'âli ve'l-câmî'i fi rubu'ı'l-karni'l-aḥîr*, *Muḥâdarât fi'l-edeb*, *Dirâse 'an İbn 'Asâkir*, *Dirâse fi ş-şihâfeti'l-edebîyye*, *Dirâsât 'ani'l-mü'errihi'l-Medenî*, *Dirâsât fi'l-edebi's-Su'ûdî*. Bunların dışında, başta *Mecelletü'l-Mecma'i'l-'ilmiyyi'l-'Arabi* ile Suriye Kültür Bakanlığı'nın *el-Ma'rife* adlı dergisi olmak üzere çeşitli dergi ve gazetelerde Arap dili ve edebiyatı, edebî tenkit, ta'rib meselesi, Arap şiiri gibi konularda çok sayıda makalesi yayımlanmıştır (bir kısmının listesi için bk. MMLADm., LX [1985], s. 708-709, 732-733). Adnân el-Hatîb, *ed-Duktûr Şükrî Faysal ve şadâkatü hamsîne 'âmen* adıyla bir monografi yazmıştır (Dimaşk 1986).

#### BİBLİYOGRAFYA :

C. Fâris, *Men hüve fi Süriyye*, Dimaşk 1949, s. 592; a.mlf., *Men hüm fi'l-'âlemi'l-'Arabi*, Dimaşk 1957, s. 492-493; Ni'me Zeydân, *'Âlemünâ el-'Arabi: Süriyye ve Lübnân*, Beyrut 1956, s. 606; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 151; Necib el-

Akîkî, *Mine'l-edebi'l-muḳâren*, Kahire 1976, II, 194-195; Hassân b. Bedreddin el-Kâtîb, *el-Mevsû'atü'l-müceze*, Dimaşk 1979, IV, 50-52; Mahmûd M. et-Tanâhî, *Medhal ilâ târihi neşri't-türâsi'l-'Arabi*, Kahire 1405/1984, s. 65, 160; Abdülkâdir Ayyâş, *Mu'cemü'l-mü'ellifine's-Süriyyün fi'l-karni'l-'işrin*, Dimaşk 1405/1985, s. 404-405; M. Abdüllatif Sâlih Ferfûr, *A'lâmü Dimaşk fi'l-karni'r-râbi' 'aşer el-hicrî*, Dimaşk 1408/1987, s. 132-133, 381-382; M. Mutî el-Hâfiz, *Târîhu 'ulemâ'i Dimaşk*, Dimaşk 1991, III, 457-469; Abdülganî el-Atârî, *'Abkariyyât min bilâdi*, Dimaşk 1995, s. 239-251; M. Hayr Ramazan Yûsuf, *Tetimmütü'l-A'lâm*, Beyrut 1418/1998, I, 228-229; Ahmed el-Alâvine, *Zeylû'l-A'lâm*, Cidde 1418/1998, s. 99-100; Nizâr Abaza – M. Riyâz el-Mâlîh, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 122; Edîb İzzet v.dğr., *Terâcimü'a'za'i ittihâdi'l-küttâbi'l-'Arab*, Dimaşk 2000, s. 949-950; Ca'fer el-Hasenî, "Şükrî Faysal", MMLADm., XXXVII (1962), s. 309-313; M. Lutfi es-Sabbâğ, "ed-Duktûr Şükrî Faysal", *Faysal*, CVI, Riyad 1406, s. 123-126; Adnân el-Hatîb, "ed-Duktûr Şükrî Faysal ve şadâkatü hamsîne 'âmen, 1918-1985", MMLADm., LX (1985), s. 666-738; Abdülvehhâb Hommed, "Şükrî Faysal", a.e., LXVII (1992), s. 63-99.



İSMAİL DURMUŞ – MAHMÛD EL-ARNAÛT

## ŞÜKRULLAH

(شكر الله)

(ö. 868/1464'ten sonra)

*Behcetü't-tevârih* adlı eseriyile tanınan Osmanlı âlimi ve kadısı.

Hayatına dair fazla bilgi yoktur. Babasının adı Şehâbeddin Ahmed, dedesinin adı Zeynüddin Zekî'dir; nisbesi Amasyevî ve Rûmî diye zikredilir. Kendi ifadesine göre 790'da (1388) doğdu ve 812'de (1409) Osmanlılar'ın hizmetine girdi. Fetret döneminin siyasî çalkantılarına şahit olduktan sonra II. Murad zamanında ilmiye mesleğine geçti. Bursa kadılığı görevinde bulundu ve II. Murad tarafından bazı Türk hükümdarlarına elçi sıfatıyla gönderildi. Osmanlılar'ın 1437'de Beyşehir ve Akşehir'i almaları üzerine 1444'te barış antlaşması yapmak için Karamanoğlu İbrâhim Bey'in yanına gitti. 1448 yılında muhtemelen tebrik ve ittifak amacıyla, ortak düşmanları Akkoyunlular'ı yenip Bağdat'ı alan Karakoyunlu Hükümdarı Cihan Şah'a yolandı. Burada iyi kabul gördü ve Cihan Şah kendisine Osmanlılar'la akraba olduğunu bildiren bir kitap gösterdi. II. Mehmed döneminin başlarında Bursa'daydı. 861 Muharreminde (Aralık 1456) *Behcetü't-tevârih* adlı eserini yazmaya başladı. Şehzade Bayezid ile Mustafa'nın 861 (1457) yazında Edirne'de yapılan sünnet düğünlerinde İstanbul Kadısı Hızır Çelebi ile birlikte

Fâtih Sultan Mehmed'in karşısında oturması sultan nezdindeki itibarını göstermesi bakımından önemlidir. Hayatını Bursa'da geçiren Şükrullah'ın ölüm tarihi bilinmemektedir. *Câmi'u'd-da'avât* adlı eserini yazdığı 868 (1464) yılından sonra fazla yaşamamış olmalıdır. Oğlu Ahmed Çelebi'nin 1483'te taht kavgası sırasında Bursa'yı ele geçiren Cem Sultan tarafından II. Mehmed'in kızı Selçuk Sultan ile birlikte antlaşma yapmak üzere II. Bayezid'e gönderildiği bilinmektedir (*Behcetü't-tevârih*, s. 39-40). Tarih ve dinî konularda çeşitli eserleri bulunan Şükrullah'ın mûsiki alanında da II. Murad'a bazı risâleler sunduğu kaydedilirse de kendisi bu konuda bilgi vermez. Şükrullah eserlerini Farsça yazmıştır.

**Eserleri.** **1.** *Behcetü't-tevârih*\*. Osmanlı hânedanına dair en erken kaynaklardan biri olup aynı zamanda Osmanlılar'dan bahseden ilk Farsça mensur eserdir. Müellif, Bursa'daki son yıllarında (1456-1459) Sadrazam Mahmud Paşa'ya ithafen yazdığı bu eser karşılığında sadrazam tarafından 1000 akçe ile ödüllendirilmiştir. *Behcetü't-tevârih*'in mukaddimesinde Beyzâvî, Taberî, İbnü'l-Cevzî ve İbn Hallikân'ın eserleriyle Mevlânâ Hasan b. Ali b. Hammâd'ın *Kütü'l-ervâh*'i gibi eserler kaynak olarak gösterilir. On üç bölümden oluşan *Behcetü't-tevârih*'in kâinatın yaratılışının anlatıldığı ilk bölümünde dünyanın beş dinî geleneğinden yani Zerdüştiler'in, Müsevîler'in, Bizans ve Roma kiliselerine bağlı hıristiyanların ve müslümanların tarihî rivayetlerinden bahsedildikten sonra coğrafya bilgilerine, anasırı' erbaa, melekût âlemi gibi konulara değinilir. Sonraki bölümlerde İsrâiloğulları'nın peygamberleri, Hz. Muhammed ve ailesi, on kayıp kabile, sahâbîler, imamlar, ulemâ ve ünlü şeyhlerden bahsedilir. Onuncu bölümde klasik Yunan filozoflarına temas edilir. On birinci bölümde eski İran'ın ef-sanevî hükümdarı Keyümers'ten itibaren Pişdâdîler ve Keyânîler anlatılır, ardından Emevîler'e geçilir. On ikinci bölüm Abbâsîler ve Fâtımîler'den itibaren Tâhîrîler, Büveyhîler, Sâmânîler, Gazneliler ve Selçuklular'a ayrılmış olup Moğol istilâsıyla son bulur. Şükrullah Cengizoğulları'nı gaddar bir güç diye nitelendirir. Eserin on beş yapıktan oluşan son bölümü Osmanoğulları'na dairdir. Siyasî bir güç olarak başta Osmanoğulları olmak üzere Oğuz Türkleri'nin açık bir üstünlüğe sahip olduğunu ifade eden müellif Yazıcızâde'nin eserine nisbetle daha ayrıntılı bir Oğuz şeceresi